

EL CANALS D'ESTELLÉS

Ruta literària a Canals

Àngela Cerdà Juan
Paula Mollà Galvany
Albert Pardo Picón

ÍNDEX

I. Introducció i justificació.....	3
II. El Canals d'Estellés.....	4
1. <u>Continguts</u>	4
1) <u>Continguts generals</u>	
2) <u>Continguts específics</u>	
3. <u>Objectius</u>	5
4. <u>Seqüència prevista d'activitats</u>	6
5. <u>Competències</u>	8
6. <u>Criteris d'avaluació</u>	9
1) <u>Criteris d'avaluació</u>	
2) <u>Rúbrica d'avaluació</u>	
IV. Ruta literària.....	11
1. <u>Espais literaris</u>	11
2. <u>Horari ruta literària</u>	15
3. <u>Mapa ruta literària</u>	16
IV. Reflexió final.....	17
V. Annexos.....	18
VI. Bibliografia.....	25

I. Introducció i justificació

La proposta que us presentem a continuació està adreçada a l'alumnat de l'IES Francesc Gil, de Canals, dins de la comarca de la Costera. Per mitjà de la seqüència didàctica i la ruta literària que hem elaborat volem apropar la figura del poeta Vicent Andrés Estellés a l'aula tot relacionant-la amb el llibre de *Canals*, obra que forma part del *Mural del País Valencià*.

Considerem que, com a docents, és important que l'alumnat conega el patrimoni literari del seu municipi i dels altres que l'envolten. Per mitjà de la ruta pel poble de Canals, apropiarem la figura d'Estellés a la xicalla del centre que hem escollit i, a més, els farem entrar en contacte amb espais poètics coneguts i alhora desconeguts.

L'elecció del centre no ha estat a l'atzar. Per una banda hem cregut convenient prendre un institut públic en què l'alumnat, tot i que una part ve de Canals, també prové de pobles del voltant com, per exemple, Montesa, Vallada i Moixent. D'aquesta manera, per tant, intentarem mostrar una part del patrimoni popular i literari que, per ells, és gairebé desconeguda i també procurarem entrar en contacte amb els espais literaris a fi de conscienciar-los de la importància d'aquests, ja que, davant d'una societat caracteritzada per la dictadura dels estímuls i l'excés de la informació, no prestem atenció a l'espai que ens envolta i ens condiciona a l'hora de construir-nos una identitat nacional (en aquest cas popular).

Per què hem escollit Estellés? La proximitat territorial d'aquest amb la realitat que envolta a l'alumnat, la quotidianitat de la seua poesia, els tòpics que la caracteritzen (amor, mort, erotisme, compromís de poble i identitat nacional) i el pas del poeta pel poble on l'alumnat estudia són uns estímuls que poden afavorir a la motivació d'aquest. A més, creiem que Estellés és un poeta humanòide, proper al públic lector, que es barreja amb l'essència del poble, que es dissol en aquest de tal manera que acaba convertint-se en part de la identitat pròpia de la nació dels Països Catalans.

A més, el fet que l'autor descriu paratges coneguts per l'alumnat permet dotar-los d'una nova realitat diferent i desconeguda per ells mateixos perquè la poesia, en aquest cas, converteix el paratge quotidià de les persones en una realitat poètica, literària. Així doncs, aquesta nova dimensió que adopta el poble de Canals passa a ser coneguda per l'alumnat en una mena de patrimoni cultural i personal que podran difondre un cop siguen conscients d'aquesta. Per tant, pretenem crear els espais desconeguts o normalitzats per la població en un espai especial que romandrà a l'imaginari col·lectiu d'aquest.

Ara bé, allò que ens interessa a l'hora de desenvolupar la seqüència didàctica i la ruta és despertar sentiments i emocions relacionades amb l'espai i la literatura, una de les finalitats que, a parer personal, és molt marcada a l'obra d'Estellés.

Aprofitant la figura d'Estellés, el que pretenem és demostrar-los que la poesia és accessible a ells, que no és un gènere literari per erudits i que els pot permetre reflexionar més enllà, ja que si entenem que un llenguatge ens permet entendre les realitats de diverses maneres, el llenguatge poètic els permetrà descobrir un nou món i una nova manera d'expressar les emocions i els sentiments. A més, el llenguatge poètic pot despertar l'esperit crític i, al mateix temps, ajuda a construir la identitat del lector.

La nostra finalitat com a docents és la d'acompanyar a l'alumnat en el procés d'aprenentatge i, sobretot, en el procés de construcció com a persones. És per això que creiem que la poesia és una bona eina per ajudar a crear persones i, a més a més, ajudar a l'alumnat a gestionar les seues pròpies emocions.

II. El Canals d'Estellés

1. Continguts

1) Continguts generals

Actuació eficaç en equips de treball: compartir informació i recursos, buscar l'autonomia en el funcionament de l'equip, responsabilitzar-se del treball individual, valorar el treball dels companys animant-los i mostrant sensibilitat i comprensió pels seus punts de vista, usar estratègies de supervisió i resolució de problema, avaluar processos i el treball individual i el de l'equip resultant, etc.

Reflexió autònoma sobre el procés d'aprenentatge i els coneixements de qualsevol tipus adquirits durant la realització d'un projecte de treball.

Utilitzar el pensament com un mitjà i un fi per a la reflexió sobre la importància de la lectura i l'escriptura com a mitjans per al desenrotllament personal.

Autoregulació d'emocions, control de l'ansietat i incertesa i capacitat d'automotivació.

Utilització del pensament alternatiu.

Desenrotllament del sentit crític.

Disseny de presentacions multimèdia. Tractament de la imatge. Producció senzilla d'àudio i vídeo.

2) Continguts específics

Lectura, comprensió, interpretació i anàlisi de textos escrits narratius (notícies, reportatges, cròniques, etc.), instructius (lleis, normes, etc.), expositius (reportatges, monografies, diccionaris diversos, etc.), argumentatius (editorial, article d'opinió, columna, carta al director, crítica, textos publicitaris en periòdics, revistes, tanques, web, etc.).

Utilització autònoma de les TIC en totes les fases del procés d'elaboració d'un projecte: localitzar, seleccionar, tractar, organitzar i emmagatzemar la informació; crear textos escrits o audiovisuals sense copiar els enunciats literals de les fonts, i presentar el treball

Construcció d'un producte o meta col·lectiu compartint informació i recursos a través del portfoli.

2. Objectius

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
BL4.1. Realitzar lectures d'obres literàries pròximes als seus gustos, triades lliurement o a proposta del professor, en silenci, en veu alta o participant en dramatitzacions i improvisacions de textos adequats al nivell, aplicant-hi tècniques expressives i teatrals.	1.1. Lectura del llibre <i>Canals</i> d'Estellés a classe, lectura oberta.
BL4.2. Elaborar un portfoli, amb una selecció de documents i creacions realitzats a partir de lectures, literàries i no literàries, pròximes als seus interessos i adequades al nivell, de forma reflexiva i crítica.	2.1. Elaborar un portfoli amb reflexions dels alumnes i allò que els haja semblat més interessant de la ruta literària.
BL4.3. Exposar, en suports diversos, orals i escrits, les conclusions crítiques i raonades sobre les connexions entre la literatura, les arts i la ciència, analitzant i comparant obres, personatges, temes i tòpics universals, del segle XIX fins a l'actualitat, en creacions de diferent naturalesa (cine, música, pintura, textos literaris i dels mitjans de comunicació, etc.).	3.1. Exposar a classe un treball de recerca etnopoètica. 3.2. Elaboració d'un vídeo poema.

<p>BL4.4. Analitzar un corpus de textos literaris, del segle XIX a l'actualitat, seleccionats entorn d'un tema o tòpic comú, com a forma d'aproximació a la literatura, identificant els trets essencials del context sociocultural i literari de l'època i les característiques del gènere i realitzant un comentari de forma i contingut per a expressar raonadament les conclusions extretes, per mitjà de la formulació d'opinions personals.</p>	<p>4.1. De manera inductiva, explicar que és la poesia en general, i la d'Estellés en particular.</p>
---	---

3. Seqüència prevista d'activitats

ACTIVITAT	GRUP/ INDIVIDUAL	RECURSOS	TEMPS	OBJECTIUS
AP1. Estellés en la cultura popular	Grup	TIC. Ordinador, projector i altaveus.	20 min	4.1.
AP2. Què és poesia? A través de diversos poemes	Grup	Projector.	25 min	4.1.
AR3. Debat de les conclusions que han extret a partir de la AP2.	Grup	Recursos orals.	25 min	4.1.
AR4. <i>Canals</i> i Estellés: presentació del llibre i lectura oberta	Grup	Llibre <i>Canals</i> i recursos orals.	25 min	1.1.
AR5. Recerca etnopoètica.	Grup	Càmera, recursos per a escriure, ordinador, projector i altaveus.	2h	3.1.

AR6. Ruta literària.	Grup	Recursos orals i llibre <i>Canals</i> .	4h	2.1.
AA7. Presentació d'un vídeo poema i coavaluació	Grup	Ordinador, projector, altaveus i recursos per a escriure.	1h	3.2.
AA8. Llibre d'experiències viscudes a partir de la ruta literària i l'elaboració de les diverses activitats.	Individual	Recursos per a escriure.	1h	2.1.

AP1. Estellés en la cultura popular. Si partim de la idea que part de l'obra d'Estellés s'ha convertit en una part important de la consciència de poble ens adonem de com n'és de present en la quotidianitat de l'alumnat. Els grafitis, les cançons, les samarretes i les imatges i poemes compartides a les xarxes socials configuren una manera de concebre l'obra d'Estellés més enllà de la poesia. La petjada estellesiana ha quedat en el subconscient col·lectiu de tal manera que, per mitjà d'aquesta activitat la mostrarem amb la finalitat de fer reflexionar l'alumnat sobre la importància del poeta en l'actualitat. A més, també pretenem crear un primer impacte amb la figura d'Estellés tot mostrant la importància d'aquest en l'entorn de l'alumnat. L'activitat té prevista la durada de 20 min.

AP2. Què és la poesia? En aquesta activitat marcarem les característiques de la poesia per mitjà d'un fragment de *Mar i cel*, d'Àngel Guimerà, un poema d'Estellés i un tuit d'una poetessa contemporània. Per tant, veurem quines són les semblances entre el teatre escrit en vers, la poesia com a gènere en si i la poesia dins de les xarxes socials. L'activitat té prevista la durada de 25 min.

AR3. Debat/Explicació inductiva de les conclusions que han extret a partir de l'AP2. A continuació de l'activitat anterior i a partir de les conclusions que l'alumnat haurà tret, establirem un debat sobre el gènere poètic i, seguidament, farem una explicació inductiva sobre la poesia com a gènere literari. L'activitat durarà uns 25 min.

AR4. Canals i Estellés: presentació del llibre, lectura oberta. Un cop hem presentat la figura d'Estellés i hem establert les bases del gènere poètic ens endinsarem a l'obra d'Estellés per mitjà del llibre de *Canals* amb una lectura conjunta tot comentant els poemes que formaran part de la ruta. L'activitat durarà aproximadament uns 25 min.

AR5. L'espai poètic de Canals. Per grups, buscaran i exposaran un dels espais que apareixen al llibre de Canals. La recerca estarà dins del camp de l'etnopoètica. L'alumnat haurà d'entrevistar a la gent del poble de canals per recollir anècdotes, acudits, cançons o qualsevol altre subgènere de l'etnopoètica popular de Canals. Al començament de l'activitat facilitarem les primeres nocions bàsiques d'aquesta branca de l'àmbit de la filologia a fi que l'alumnat pugui fer l'activitat sense cap problema. A continuació els grups faran la seua recerca i d'ençà al dia de la ruta dedicarem uns 20 minuts de la classe per exposar i comentar el treball que han realitzat. L'alumnat haurà d'enregistrar les entrevistes i transcriure el material escollit. Finalment, a l'aula el presentaran en forma d'un mural que posarem a l'aula. L'activitat durarà unes 2 h.

AR6. Ruta literària. 4 h.

AA7. Presentació d'un vídeo poema i coavaluació. Grup. L'activitat té prevista la durada d'1 h.

AA8. Amb l'AR5, i l'experiència de la ruta literària i la realització del vídeo, que facen una mena de llibre. 1 h.

4. Competències

CCLI: Competència comunicació lingüística

CD: Competència digital¹

CAA: Competència aprendre a aprendre

CSC: Competències socials i cíviques

SIEE: Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor

CEC: Consciència i expressions culturals

¹ La competència digital es treballarà a l'activitat de realització 5, en que l'alumnat haurà d'enregistrar els informants i a l'activitat d'avaluació 7, ja que haurà de fer un videopoema per mitjà de les TIC

5. Criteris d'avaluació

1. Criteris d'avaluació

Els criteris d'avaluació que es faran servir seran fonamentalment aquells que es deriven dels objectius de la seqüència didàctica, podríem resumir-los així:

- Capacitat de l'alumne a l'hora d'identificar un gènere textual i d'explicar el perquè.
- Capacitat de relacionar el contingut del text amb les seues vivències personals.
- Sistematització per a redactar el portfolio de forma adequada, coherent i cohesionada.
- Rigor en la recollida i en la disposició de la informació.
- Objectivitat a l'hora de comentar treball produït pels companys.
- Participació activa i positiva en les interaccions.
- Capacitat de treballar en grup.
- Competència en les TIC a l'hora de realitzar el videopoema.
- Actitud respectuosa envers la realitat de l'aula i de les produccions obtingudes.
- Correcció i presentació adequada dels treballs lliurats.

Quant a l'avaluació sumatòria, els aprenentatges realitzats al llarg de la seqüència, s'han d'avaluar a partir dels treballs lliurats pels alumnes. La farà tant el professor com els mateixos alumnes.

- Comprovar la capacitat de l'alumne per a redactar un portfolio on demostra que ha assolit els continguts de la seqüència didàctica i és capaç de reproduir-los de forma escrita.
- Comprovar la correcta resolució en el portfolio dels aspectes que han estat objecte d'estudi durant la seqüència.
- Comprovar la capacitat de l'alumne per a reflexionar sobre els aspectes treballats i utilitzar aquesta reflexió per a la regulació de les pròpies produccions.
- Comprovar la capacitat de l'alumne de recerca (etnopoètica), la coherència i la cohesió del text lliurat.
- Comprovar que l'alumne sap utilitzar de forma adequada les TIC per a la realització del video poema.

2. Rúbrica d'avaluació

Categoria	Excel·lent (100%)	Bé (70%)	Regular (35%)	Mal (0%)
Redacció i treball de recerca etnopoètica	El resultat de la redacció i de la recerca ha sigut original. Incorpora els elements tractats de cohesió i coherència.	Ha incorporat tots els elements però no és original.	Té mancances en algun dels requisits necessaris per a tindre la màxima puntuació.	No ha aplicat cap dels elements tractats. O no ha entregat la tasca.
Coavaluació del treball dels companys	Ha seguit les indicacions per a la correcta correcció dels textos. Ha sigut objectiu.	Ha aplicat algun dels criteris necessaris per a la correcta correcció dels textos.	Ha aplicat pocs criteris necessaris per a la correcta correcció dels textos.	No ha aplicat els criteris necessaris per a la correcta correcció dels textos. No ha sigut objectiu.
Participació positiva en les classes	Ha participat molt a classe i la seua intervenció ha sigut positiva.	Ha participat alguna volta a classe i la seua intervenció ha sigut positiva.	No ha participat molt a classe i quan ho ha fet ha sigut de manera negativa.	No ha participat a classe.
Assistència i participació activa a la ruta literària	Ha assistit a la ruta i ha participat activament	Ha assistit a la ruta però la participació ha sigut poca	Ha assistit a la ruta però no ha participat en cap moment	No ha assistit a la ruta
Capacitat de treball en grup	Sap treballar en grup i facilita la participació de tots els membres	Sap treballar en grup però no facilita la participació dels membres	Té dificultats per a treballar en grup.	Té dificultats per a treballar en grup i interfereix en la participació dels altres.
Competència en les TIC	Sap utilitzar els recursos TIC i ho aprofita per al millorament del treball.	Sap utilitzar els recursos TIC	Té dificultats per a utilitzar les TIC	No sap utilitzar les TIC i no s'esfoça en fer-ho.
Actitud respectuosa davant la realitat de l'aula	La seua actitud és respectuosa davant els seus companys. Afavoreix el bon clima a classe	Té una actitud respectuosa davant els seus companys	No li preocupa la realitat de l'aula i la seua actitud no és sempre la correcta	No respecta la realitat de l'aula i interfereix en el clima de classe.
Correcció i presentació adequada del portfolio lliurat	El treball presentat és excel·lent ha assolit tots els coneixements i ho ha fet de manera original	El treball presentat és bo, ha assolit tots els coneixements.	El treball presentat no conté tot el tractat a classe. Té mancances en l'assoliment dels continguts.	El treball no conté res del tractat a classe. No ha assolit cap contingut.

III. Ruta literària

1. Espais literaris

Vicent Andrés Estellés ha escrit dos llibres sobre l'àmbit geogràfic de La Costera, un d'ells focalitzat en la ciutat de Xàtiva² i l'altre en la vila de Canals³. Ambdós són llibres cabdals en l'etapa final de la seua trajectòria. Com bé explica Toni Martínez Revert, el temps demostrarà la qualitat d'aquests dos llibres tot i que el llibre *Canals*, encara que ha seguit els canals habituals de distribució, la realitat és que no es pot trobar a cap llibreria, de la mateixa forma que amb el llibre *Xàtiva* que va esgotar la primera edició amb una voluntariosa distribució.

El llibre *Canals* tanca l'última etapa de la trajectòria creativa d'Estellés. Aquest és el darrer llibre que escriu amb plena lucidesa. De fet, als originals del llibre *Canals* es pot comprovar com es van treballar, mig a màquina i mig a mà. El poeta va anar arrodonint cada poema, un per un, tornant-se'ls a llegir, discutint-los, afegint versos que faltaven, recontant els versos, refent la rima, etc. Aquest llibre es va convertir en una lluita per a Estellés pels seus problemes de salut.

Amb el *Mural* apareix un Estellés distint, que fa poca broma. La temàtica continuava sent la mateixa, històries de protagonistes i ciutats amb les seues gents. Però el tractament va canviar per utilitzar un discurs més transcendent. Ell va voler fer un gran esforç per transmetre alegria en la seua obra i just en el moment després de la mort del dictador que va deixar la porta "oberta" per a la llibertat i l'estatut d'autonomia. Tot i esforçar-se per aconseguir eixe enfocament alegre i a més de sentir en primera persona l'alegria pel gran canvi que anava a viure el país, no aconsegueix plasmar-ho en les seues creacions.

Els llibres de *Xàtiva* i *Canals* mostren la nova imatge de l'obra estellesiana com dos llibres fonamentals del *Mural*. Són dos llibres que comparteixen, a més d'altres trets significatius, l'espai literari de la Costera, entesa altra vegada com un lloc on viure, pobles i gents que conviuen a un lloc indret, més lligats per muntanyes i rius, per conreus semblants, pel comerç, que no per qüestions administratives. En aquests poemes podem trobar l'èpica darrer dels pobles, dels carrers que Estellés va recórrer, de la seua gent, de la seua treballada vida, del món del veïnat, dels records dels jocs i dels descobriments infantils.

² *Xàtiva*, Associació d'Amics de la Costera, 1980

³ *Canals*, Ajuntament de Canals, 1987

El llibre *Canals*, com senyala Jesús Huguet al seu pròleg, tot i ser una part del Cant Mural del País Valencià, té una personalitat pròpia, és un conjunt per ell mateix i permet una lectura unitària perquè realment el microcosmos de la poesia d'Estellés coincideix amb el microcosmos dels nostres pobles, amb el nostre, i ens és fàcil posar-nos en contacte.

El llibre *Canals*, que comença amb el poema *L'enigma*, està presidit pel curs de l'any: la tardor (cap. I), l'hivern (cap. II, *La Vila*), l'estiu (cap. III, *Des del Campanar*) i la primavera (cap. IV). L'última part, La balada d'un temps perdut (cap. V), correspon a un preludi amb quatre parts i un final que, sense cap dubte, és un poemari escrit abans de les primeres converses per a l'encàrrec dels poemes dedicats a Canals.

La tardor sempre ha estat per a Estellés carregada de tranquil·litat. Aporta la simbologia que ens du a l'acabament, a un pensament de la mort que tanmateix no l'angoixa. *La vila*, el títol del segon capítol, està cantada en hivern, no sols perquè era vespres de la Festa (17 de gener) quan visità Canals, sinó perquè apareix *La Foguera*, perquè *El Secanet* senyala el camí del fred, *El Parc*, ara solitari, recorda temps millors amb flors a les branques... En aquest apartat s'inclou *La Lloca* (per a molts un dels millors poemes del llibre), sonet que s'enriqueix de la cultura judeocristiana que tots tenim lògicament interioritzada amb un vocabulari insert en el camp semàntic del ritual, com temple, fe, mur de lamentacions, prec, confessió...

El poema *L'església* davalla de la teologia fins a la poesia, passant per la filosofia fins arribar a les dones que van a l'església com a casa i raonen més que resen. La resta de poemes d'aquest segon capítol són el de *La Foguera* que és un pur divertiment, el de *La capella del miracle* que recorda la tradició borgiana del miracle de Sant Vicent i, per últim, el del *Parc* que ens parla líricament d'amors presents i absents, pregons i furtius.

El tercer capítol, *Des dels campanars*, és el tercer capítol, l'estiu, i en ell fa un repàs a tot allò que es veu des d'allí, els límits i l'extensió en el camp i en els pobles veïns. D'aquesta part destaquen poemes com *El Cànyoles* on fa una denúncia sobre l'estat del riu, motiu de permanent preocupació ecologista, i *El camí d'Ènguera* on incorpora l'al·lusió popular a la llengua en la curiosa parla de la Canal de Navarrés.

La primavera ompli el quart capítol amb l'amor com el motor de la natura, del món i de la vida. I, per últim, *La balada d'un temps perdut* conclou el llibre amb el tema estimat pel poeta: els camins de l'amor, allò que podria haver esdevingut.

El llibre *Canals* té sentit per ell mateix i forma part del *Mural* compartint característiques amb la resta de llibres publicats en aquest projecte. Amb aquest llibre es

pot constatar la nova poètica que va encetar amb la voluntat d'alegria que presagiaven els nous temps.

Els poemes seleccionats per a ruta són els següents:

Davant la capella del miracle

La Torre és un menut barri de la vila, d'origen probablement romà. En època àrab consistia en una alqueria voltada de cases i conformava un nucli independent de Canals. El seu topònim fa referència a la Torre fortificada del palau dels Borja. Des del segle XVI, diu la tradició que a la Torre va nàixer l'any 1378 Alfons Borja, més tard Papa Calixt III⁴. Del barri cal destacar la torre del palau dels Borja del segle XIII, restaurada entre els anys 1992 i 1995. Però també l'oratori dels Borja o església de la Santa Creu del segle XIV.

El poema d'Estellés està dedicat a aquest oratori i amb el nom de *Davant la capella del miracle*, ja que, com recorda el mateix oratori amb un retaule, en eixe lloc va predir Sant Vicent Ferrer i va profetitzar que Alfons Borja arribaria a ser papa i que, a més, el canonitzaria.

L'oratori de la Torre és l'únic edifici del complex arquitectònic del palau que ens ha arribat fins al present en un bon estat de conservació, possiblement gràcies a la seua funció religiosa i el seu caràcter de construcció exempta d'aquell casal desaparegut⁵.

Parc

Aquest parc, el Calixt III, al qual Estellés li dedica un poema, va ser construït entre 1955 i 1956 amb motiu del Vè Centenari de la canonització de Sant Vicent Ferrer en terrenys de la zona humida de les *Alcanterilles*. En la part propera al riu dels Sants (riu de la vila de Canals), es va posar l'estàtua en marbre blanc del Papa Calixt III que dirigeix la seua mirada cap a la immediata Torreta. El parc, posteriorment, ha sigut remodelat (en 1975) i es van comprar terrenys per ampliar-lo⁶.

Riu Canyoles

El riu que ens ocupa naix a terres d'Almansa. L'origen del topònim ha estat molt discutit però, no obstant això, sembla clar que aquest riu rep el nom de la casa, la font i el barranc que es troben a prop del naixement. És a dir, d'acord amb la proposta d'A.

⁴ *La vila de Canals. Guia il·lustrada*. De Francesc Tormo. p. 56-58

⁵ *L'oratori i la torrassa del palau dels Borja a la Torre de Canals*. De Josep Lluís Cebrian. p. 57-80

⁶ *Diccionario Enciclopédico Básico de Canals*. De Alfonso Vila Moreno. p. 138

Ventura Conejero (1996), trobem que tots tres llocs reben el nom de casa, font i barranc Cañolas, respectivament. És evident que en el topònim que estudiem, s'ha produït una adaptació a la morfologia valenciana i s'ha passat de Cañolas a Canyoles. Tot i això, la forma més utilitzada és la de Cànyoles, fent d'aquest nom una paraula esdrúixola⁷.

Lloca

Arbre gegant de la família dels plataners que es va plantar al costat del pont de Sant Roc (pont del Riu) cap a 1910. Segons la tradició popular aquest exemplar es va assecar i l'actual correspon a una nova plantació de 1914. Actualment supera els 25 metres d'altura i el perímetre basal de 4,5 metres. Per la seua voluminosa i harmoniosa copa es va convertir molt prompte en refugi puntal de venedors i lloc propici per a la xerrada distesa, el que va servir perquè de seguida es coneguera al lloc com La Lloca. És un punt de referència i el seu nom ha passat a ser un genèric de diverses activitats (revistes, bar, grups, etc.)⁸.

Secanet

El barri del secanet és un barri original del nucli urbà de la vila medieval. El topònim ve de la sequera que patien els horts de les cases del barri, que no tenien dret a l'aigua de la séquia de Ranés que passa a la vora⁹.

Els carrers d'aquest barri són estrets. I com a primitiu nucli urbà, en aquest barri es trobaven la primitiva església, el càrrec i l'hostal¹⁰.

La Foguera (descampat-placa)

La Foguera comença en les primeres hores del dia 8 de desembre (La Puríssima) amb el carreteig de la primera soca. Carreteig que continua fins uns dies abans de la cremà. L'1 de gener, a la vesprada, amb la plantada del primer pi s'inicia el muntatge de la foguera que finalitza al voltant del dia 14.

El 16 de gener comencen els tres dies grans que són el cor de la festa. Després de diversos actes protocol·laris i en finalitzar la cerimònia religiosa de "les vespres", a les 21

⁷ *Coneguem els nostres noms de lloc. Introducció a la toponímia del terme de Canals.* De Sandra Fayos Navarro i Llum Pérez Sancho. p.45

⁸ *Diccionario Enciclopédico Básico de Canals.* De Alfonso Vila Moreno. P. 118

⁹ *La vila de Canals. Guia il·lustrada.* De Francesc Tormo. p. 20

¹⁰ *Diccionario Enciclopédico Básico de Canals.* De Alfonso Vila Moreno. P. 170

h. es pren foc a la foguera que cremarà fins a la matinada del dia 18 en el qual és apagada. En el moment de l'encesa, la Plaça Major es troba plena de gom a gom de canalins i forasters que s'han citat per a contemplar el preciós espectacle de foc, fum, natura i llum¹¹.

L'església

La construcció de l'església de Sant Antoni Abat es va iniciar l'any 1623 i el 1628 ja estava acabada la portalada principal de pedra. El 1663 finalitzava la construcció de l'edifici. El 16 de gener de 1634, vespra de la festa de Sant Antoni Abat, es va beneir el temple. Aquesta, la nova església, va substituir la primitiva medieval (del segle XIII o XIV), les restes de la qual van ser enderrocades l'any 1953¹².

Campanar

En aquesta part del llibre, Estellés dedica un poema a tot allò que es veu des del campanar. Entre aquests poemes trobem *Aiacor*, *Torre dels Frares*, *El Cànyoles*, *Camí d'Enguera* i *El fets*. Aquestes creacions fan referència a llocs que es poden veure des del Campanar.

2. Horari de la ruta literària

HORA	LLOC	Punt al mapa
8:00h	IES Francesc Gil	1
9:30h	Eixida	
9:45h	Oratori dels Borja	2
10:20h	Parc Papa Calixt III	3
11:00h	Pont Riu Cànyoles	4
11:30h	Plaça de l'Ajuntament - desdejuni	5
12:15h	Lloca	6
12:45h	Secanet	7
13:15h	La Foguera	8
13:40h	Església	9
Fins les 14:30h	Visita al campanar	9

¹¹ *La vila de Canals. Guia il·lustrada*. De Francesc Tormo. p.134

¹² *La vila de Canals. Guia il·lustrada*. De Francesc Tormo. p. 34

IV. Reflexió final

Amb aquesta seqüència didàctica pretenem que l'alumnat conega un autor valencià tan important com és Vicent Andrés Estellés. Amb aquest autor podem fer reflexionar l'alumnat sobre els sentiments i la sensibilitat cap als llocs que sovint veuen a través de la poesia i, a més, que coneguen d'una manera diferent el lloc on viuen o, almenys, estudien. Però no sols pretenem posar sobre la taula el coneixement d'aquest autor, també volem que l'alumnat utilitze el poeta per reflexionar i per valorar un gènere com la poesia, a més de conèixer i identificar els trets més significatius d'aquest gènere.

Amb les activitats també pretenem tractar la sensibilització dels alumnes i l'expressió dels seus sentiments a través d'Estellés. Per això, no hem de llevar-li importància a l'ús de la llengua com a principal element per a expressar les sensacions que els ha suscitat allò que hem tractat tant a classe com a la ruta. És important l'expressió a l'hora de fer la recerca etnopoètica i el portfolio. D'altra banda, per a fer el vídeo poema cal que els alumnes dominen l'ús de les TIC, ací també valoraríem l'expressió oral, perquè és important que l'alumnat sàpiga expressar-se correctament en la seua llengua, la lectura de poemes pot servir per a millorar açò.

Per últim, voldríem destacar la importància de la ruta literària: fer aquesta ruta, no sols sensibilitza als alumnes sobre llocs quotidians o temes de la vida diària, sinó que també els fa tindre una altra visió de les coses més mundanes. És també un bon espai per a unir al grup, per a aprendre de forma diferent i per a demostrar als alumnes que la poesia està al seu abast.

V. Annexos

Annex AP2: poemes Mar i cel, Anna Gual i Estellés

La lloca

Molta és l'anomenada de la Lloca,
car davall de les branques d'aquest arbre,
com si fos un temple, ple de marbre,
la gent s'ho congrega amb fe no poca.

I delibera allí, a la seua soca,
com si fos el Mur de les lamentacions,
diu els precs i fa les confessions,
i després, amb amor, l'arbre toca.

Car allí es pot forjar qualsevol cosa,
una boda o una revolució.
S'hi pot trobar el crèdit o l'esposa,

s'hi pot fer tertúlia, declaració
i es pot sortir alegre i sense nosa.
Vet aquí de la Lloca el gran ressó.

BLANCA: (SAID *a poc a poc se va fixant en ella.*)
Doncs mateu-me
també a mi. Què espereu? Sang avorrida
hi ha en mes venes: sentiu? Jo a la vostra mare
l'he arrencat de la llar, jo sóc la vibra
que us ha tret de sos braços; jo a les ones
he llançat lo seu cos, i jo sa testa
amb lo rem he partit! Mateu-me! Monstre!
No encara? No? Jo he desitjat ta vida!
Jo amb lo punyal t'he amenaçat! Sedenta
de ta sang me trobava; jo, una dona!
No em sents? Mata'm! Ah, mata'm!

Anna Gual @annagual · 26 dic. 2017

Ara més que mai:

"I una derrota
és una mutació prèvia
a qualsevol triomf."

#Molsa Publicat a @AdiAedicions

- Quines són les semblances i les diferències entre els tres textos?
- Són del mateix gènere? Justifica la resposta

Annex AR5 Fitxa per a la recerca etnopoètica

1. Dades de l'informant:
 - Nom i cognoms
 - Edat
 - Professi6/dedicaci6
 - Llengua
 - Lloc i data
2. Dades del col·lector
 - Nom i cognoms
 - Edat i adreça
3. Títol del document.
4. Transcripci6 del document.
5. Informaci6 contextual i interpretaci6.
6. Gènere folkl6ric

Annex AA8 Llibre d'experiències:

EM DIUEN...

TINC ... ANYS

SÓC DE...

El que més m'ha agradat d'aquesta ruta ha sigut...

El poema que més m'ha agradat ha sigut...

Aquest poema m'ha transmès...

Pense que la figura d'Estellés és important per...

He descobert un Canals...

Aquesta foto és la que millor representa la ruta literària:

Annex AR6: POEMES D'ESTELLÉS

LLOC 2: DAVANT LA CAPELLA DEL MIRACLE

Al poble de Sant Antoni
et pot sortir Sant Vicent.
A la Torreta de Canals
s'hi parla d'un miracle
que s'ha de fer o s'espera.
Serà cosa de paraules ocultes
o potser la profecia
que ha fet Sant Vicent Ferrer.

S'hi parla de Sant Vicent al bar
o passejant pel carrer,
per una dona prenyada
o per algun avortament.
Ens surt sempre al camí
San Vicent Ferrer.

En evocar el papes Borja,
el gran papa Calixte
que a Canals va néixer,
o el que va néixer a Xàtiva
el gran Alexandre sisé.

A la porta d'aquesta humil capella
s'escoltaren les paraules del Sant,
ací fa colla i s'aplega
pels carres, l'alegria de Canals.

LLOC 3: EL PARC

Aquest parc, ara solitari
reconeix altre temps, el temps millor,
una vitalitat, l'extraordinari
record d'aquell furtiu amor.

Flors a les branques, aigua al surtidor,
i parells d'amor, el fet diari.
No sol haver qui estiga solitari,
alié a tanta gràcia i clamor.

LLOC 4: EL CÀNYOLES

Escassa aigua duus. No sé si és verda
o és un altre el color. De Cànyoles les canyes.
Vas minvant, ple de musaranyes
pel pas de les pedres o la merda.
No direu el remat. I que jo em perda,
entre tants d'escorrims. De verda o gerda.
És un riu esventrat, vives entranyes.
Ningú d'aquells que tinga ganes,
té dret de fer -ací no entre-
allò que finalment és fer de ventre.

LLOC 6: LA LLOCA

Molta és l'anomenada de la Lloca,
car davall de les branques d'aquest arbre,
com si fos un temple, ple de marbre,
la gent s'ho congrega amb fe no poca.

I delibera allí, a la seua soca,
com si fos el Mur de les lamentacions,
diu els precs i fa les confessions,
i després, amb amor, l'arbre toca.

Car allí es pot forjar qualsevol cosa,
una boda o una revolució.

S'hi pot trobar el crèdit o l'esposa,

s'hi pot fer tertúlia, declaració
i es pot sortir alegre i sense nosa.
Vet aquí de la Lloca el gran ressó.

LLOC 7: EL SECANET

Faç el camí perfecte del sonet.
Ben alegre en entrar-hi, i endavant
és el viure un camí, i anem anant
per un carrer que és sempre pulcre i net.

El carrer per on baixa en cru el fred,
el carrer de l'estiu, estimulants
de les façanes netes, vianants
de l'asfalt agranat i el camí fet.

Carrer inicial en dir bon dia.
Carrer vell coronat per les andanes.
Carrer per on s'eixia al secanet.

Carrer per on entrava l'alegria
El secanet va així, amb les façanes
de blanc o blau, la ratlla d'un coet.

LLOC 8: LA FOGUERA

La foguera és una festa
de la qual fuig el dimoni.
La festa de Sant Antoni
quan el foc alça la cresta.
Està ja la llenya llenya llesta,
amb gran cura amuntegada.
I a les nou de la vesprada
s'encén el foc cautament,
i pren alegre increment
l'enorme foguera alçada
i volen coets dels bons,
i així entre flames i trons
la festa ja està muntada.

LLOC 9: L'ESGLÉSIA

Cal doctorar-se en Teologia
per entrar a la plaça com Déu mana.
Car s'argumenta ací - cosa profana -
amb arguments com de Filosofia.

¿Què tindrà a dir, doncs, la Poesia
Ornamental, de sota la façana
de l'església, de traça romana,
i la foguera, gran, antiga i pia?

Davant la plaça, el galeró a diari,
acondueix la gent, com la pinassa,
al Temple, que és un fet extraordinari,

on entren dones que, com van a casa,
més raonen que resen el Rosari,
mentre el Temps pel rellotge, passa i passa.

VI. Bibliografia

LLUÍS CEBRIAN, Josep, 1990. *L'oratori i la torrassa del Palau dels Borja a la Torre de Canals*. Canals: Generalitat Valenciana. ISBN. 84-7890-010-1

PEREZ SANCHO, Llum i FAYOS NAVARRO, Sandra, 1998. *Coneguem els nostres noms de lloc. Introducció a la toponímia del terme de Canals*. Canals: Ajuntament de Canals, Regidoria de Cultura. DL. V-4887-2005

SIVERA FONT, Sebastián, 1983. *Apuntes historico descriptivos de la Vila de Canals*. Edició facsímil. Canals: Ajuntament de Canals. ISBN. 84-85525-34-5

TORMO, Francesc, 1997. *La vila de Canals. Guia il·lustrada*. Canals: Caixa d'estalvis d'Ontinyent, Obra Social. ISBN. 84-920637-8-5

VILA MORENO, Alfons, 1993. *Canals: l'arbre, els arbres*. Canals: Ajuntament de Canals. ISBN. 84-606-1328-3

VILA MORENO, Alfonso, 2007. *Diccionario Enciclopédico Básico de Canals*. Canals: Ajuntament de Canals. ISBN. 978-84-922693-5-8